

מלוץ יקירין ויהודים נפלאים מלוץ
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצדק שליט"א

מִי־הָרְאָה חֶזְקָה

חֶזְקָה דְאִזְרִייתָהּ
יְסוּד חֲדָשׁ וְנִפְלֵא עַל הַפְּרָשָׁה

שלימות מחשבת המצוה - שער ופתח לקיומה

זה שאמר הכתוב **וראה ועשה בתבניתם אשר אתה מראה בהר** כי ע"י שהראהו והשיג משה רבינו ע"ה בדעתו והיה מוכן לעשותה, אף כי במעשה בפועל לא היה יכול לעשותה, עם כל זה רק ע"י ההכנה בדעת לעשותה ע"י זה נגמרה המנורה מעצמה. וזה וראה ועשה שע"י ראיית הדעת והסתכלות הלב בתורה שמייעג האדם עצמו להיות מוכן לקיים המצוות כראוי, אף כי כשבא לידי מעשה בפועל אינו יכול לעשותו, עומדת לו ההבטחה שיהיה נעשה מעצמו וכנאמר (תהלים נז ג) 'לאל גומר עלי'.

בכל המצוות המבוקש מהאדם שהרצון יהיה בשלימות

וללמד על הכלל כולו יצא, ללמדנו מהי הדרך לעשיית מצוות ה', הלא ישנם מצוות שאין בכח אדם לעשותם, כדברי השפת אמת (תרל"א ד"ה נתקשה): וכן בכל מעשה תרי"ג מצוות אין בכוח האדם להוציאם אל הפועל, כי כל המצוות הם רצונו יתברך והם למעלה מהשגת האדם, אמנם על ידי שמשותק האדם לקיים מצוות ה' למעלה מיכולתו, יש בכוח התשוקה והרצון להמשיך עליו סיוע מן השמים, ומעשה המצוה נשלם כאילו מאליו, ע"כ דברי קדשו.

הרי כל אדם מחויב לקיים את המצוות כולם כדי להחיות את רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו שכל חיותם מרמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, ולא זו בלבד אלא גם מחויב בכל מצוה לעשותה בשלימות דהיינו 'מחשבה דיבור ומעשה', אם כך, הכיצד יוכל לעשות זאת. אלא כאשר אדם רוצה בכל ליבו לקיים את המצוה, זוכה שכפי שהוא קיים המצוה בחלקה הראשון שהוא המחשבה, כך יוכל להם לשאר חלקי המצוה - הדיבור והמעשה, שאף הם יושלמו כרצונו.

בכוח היגיעה זוכה למציאה למעלה מהשגתו וכעין זה פירש הרה"ק בעל חידושי הרי"מ ע"ה על מה שאמרו (מגילה ו): יגעתי ומצאתי תאמין, וקשה, שכן מציאה היא בהיסח הדעת, ואילו מה שבא על ידי יגיעה אינו קרוי מציאה. אלא בעולם הזה אין ביכולת האדם לבוא לתכלית האמת, אמנם חובת האדם להתייעג בכל כוחו, וכפי השתדלותו כך מזכה אותו ה' יתברך למצוא מציאה למעלה מהשגתו.

בבורא עולם בתכלית הדביקות - ואלו הם תורף דברי השפת אמת (תרל"ז ד"ה בפסוק וראה): כי בוודאי לא נעשית המנורה כולה מאליה, מאחר שכל מטרת המשכן הייתה שבני ישראל הם שיעשו את עבודתו, אם כן יחסר בעבודת המשכן מלאכת עשיית המנורה אם לא תיעשה ע"י בני ישראל. רק שמבני ישראל נדרש הרצון, וכאשר הרצון בשלימות יכולה המנורה להיעשות מאליה, כי חלק המחשבה במלאכה נעשה ע"י בני ישראל. ובלשון קדשו: כי ע"י רצון האדם בלב ונפש באמת נגמר השאר, מה שאינו יכול לעשות נעשה מעצמו.

לפיכך הראה הקב"ה למשה מנורה של אש כדי שיוכל להתבונן בדעתו כיצד צריכה המנורה להיעשות ובאיזו כוונה ייעשה רצונו יתברך, ושוב כאשר השקיע והוגיע את מוחו גמר הקב"ה מלאכת עשייתה, ובכך הוכיח כי רצונו לעשות רצונו יתברך אך מאחר והייתה המלאכה למעלה מכח אדם, לפיכך נעשתה המנורה מאליה, וכדברי רש"י 'השלך לאור והיא נעשית מאליה'.

וְרֵאָה וְעָשָׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אִתָּהּ מִרְאָה בְּהָר (כה מ). כתב רש"י על כך: ראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך, מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא מנורה של אש. וקשה, שהרי בסופו של דבר לא נעשה הדבר ע"י משה רבינו ע"ה, וכפי שכותב רש"י לעיל (פסוק לא): 'תיעשה המנורה מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקדוש ברוך הוא השלך את הכיכר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב 'תעשה'. אם כן לשם מה הראה הקב"ה למשה מנורה של אש, הרי גלוי וידוע לפניו שלבסוף יצטרך להשליך לאור ותיעשה המנורה מאליה.

רק כשראה משה מעשה המנורה והשתוקק לקיים המצוה - נגמרה המצוה מאליה בביאור שאלה זו כתב השפת אמת ע"ה יסוד גדול לחפצים להידבק באלקים חיים - שהרי לזאת זיכה אותנו ברמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, שהם נגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ובשל כך מביאים את האדם לדביקות

מִילְתָּא דְפְלִיאָה

לכל יהודי יש חלק בקדושה, ויכול להקים משכן ומקדש בתוככי ליבו וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם (כה, ח).

זהו יסוד הקדושה שבכל איש ואיש מישראל, שגם היום יכול להקים משכן ומקדש בתוככי ליבו, כי לכל יהודי יש חלק בקדושה, ומן השמים מזכים כל אחד לבוא אל הקדושה, כמו שכתוב (ויקרא יט ב) 'קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם', 'קדושים תהיו' ולא 'קדושים היו', כי אינו לשון ציווי אלא לשון הבטחה, שיהיו כל ישראל קדושים, כי חיות כל יהודי היא מה' יתברך ובכך יוכל לבוא אל הקדושה. וכפי מה שמקדש האדם עצמו זוכה להתדבק בה', כי הקב"ה לרוב קדושתו אי אפשר להתקרב אליו מבלעדי הקדושה, ולפי שהוא חפץ לקרב אליו את בני ישראל, לכן ציוה את בני ישראל להתקדש בתוספת קדושה שיהיו ראויים להידבק בה', וזהו שנאמר (שם כ כו) 'והייתם לי קדושים כי קדוש אני', כפי ההתנהגות בקדושה כך זוכים להיות 'לי להקב"ה'.

ועיקר השראת השכינה כפי עבודת בני ישראל בתורה ובמצוות, ורמז לכך בלשון הכתוב (דברים כג טו) 'כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך', ופירש בשפת אמת (כי תצא ד"ה בפסוק) שהילוכו של הקב"ה בעולם הוא 'בקרב מחנך', היינו כפי הנהגתם של בני ישראל, כי במעשיהם הטובים הם גורמים השראת השכינה בעולם.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

בנתינת צדקה זוכה לייחד שם הוי"ה

שמים, עדיין מקיים הוא מצוה, כי העיקר הוא שיהנה את העני, אבל המקבל לצרכי עצמו ובני ביתו צריך לכוון בקבלתו לשם שמים, וזהו שאמר 'ויקחו לי' שהלוקח צדקה תהיה כוונתו 'לי לשמי', שכן אף הוא כשמקבל לשם שמים זוכה להשלים שם הוי"ה ע"י שמתקן ה"א אחרונה, ובכך גורם לצירוף שם הוי"ה כסדרו.

אכן לאחר שמסיים הכתוב 'תקחו את תרומתי', שתהיה הצדקה לשם שמים, כתבה תורה 'וזאת התרומה', ללמד כי תרומה כזו שנעשית לשם שמים ע"י הנותן ובוודאי ע"י המקבל, היא היא התרומה הראויה להיקרא 'לי לשמי'. ואפשר לומר שאף הנאמר (פסוק ט) 'וכן תעשו' שדרשו בו 'וכן תעשו' לדורות, אף הוא ללמד לדורות ולעולם, שאף בזמן שאין בית המקדש קיים שלא שייך לקיים תרומת פרשה זו כפשוטה, עדיין מוטל עלינו הציווי 'וכן תעשו' לדורות, שתיעשה מצות הצדקה כדרך שנאמרה כאן 'ויקחו לי' לשמי. 'כן תעשו' לדורות, לייחד שם הוי"ה במעשה הצדקה, לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה.

שאצבעות הנותן מכוונות כנגד ה' ראשונה ואצבעות המקבל כנגד ה' אחרונה, יש ללמוד להיזהר שהעשיר יקדים לתת לעני קודם שיבקש העני ממנו, וכך יהיה צירוף שם הוי"ה כסדרו, ה' ראשונה קודם לה' אחרונה, כי אם יתעכב העשיר מלתת עד שיבקש העני תחילה, הרי תקדים ה' אחרונה לה' ראשונה, ואין צירוף השם עולה כסדרו.

ובזה פירשו צדיקים את הפסוק 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו', היינו שמתנדב לתת מעצמו קודם שיבקש העני, ובכך הוא מעורר צירוף שם הוי"ה כסדרו, ממנו 'תקחו את תרומתי', שכן כתוב ידבנו ליבו, כלומר, שליבו של הנודב הוא הגורם לנתינת הצדקה ללא שנדרש לבקשת העני.

גם לקיחת הצדקה תהיה לשם שמים

והנה הקשו המפרשים בלשון הכתוב 'ויקחו לי', מדוע נכתב כך ולא 'איתנו לי'. אלא שבא לומר למקבל הלוקח צדקה שאף לקיחה זו תהיה לשם שמים. כי הנותן צדקה אף אם אין כוונתו לשם

'ויקחו לי תרומה וגו' (כה ב). פירש רש"י: 'לי לשמי'.

ידועים דברי מורנו רבי חיים ויטאל ע"ה בלקוטי תורה (ישעיה לב יז) בשם רבו האריז"ל, שיש לכוון בנתינת צדקה צירוף שם הוי"ה, כי המטבע צורתו רומזת ליו"ד, ה' אצבעות הנותן רמז לאות ה"א, זרוע הנותן רמז לאות ו"ו, וה' אצבעות המקבל כנגד ה"א אחרונה, הרי שם הוי"ה מלא. וזהו הרמז 'והיה מעשה הצדקה שלום' (ישעיה שם), שעל ידי מעשה הצדקה כראוי זוכים לחבר י"ה יחד עם ו"ה וזה באמצעות מעשה הצדקה והרמז 'והי"ה מעשה הצדקה' היינו שם הוי"ה שלם.

ועל פי זה פירש החיד"א ע"ה בנחל קדומים, בדברי רש"י על הכתוב 'ויקחו לי תרומה' - 'לי לשמי', היינו לייחד במעשה הצדקה שם הוי"ה כנ"ל. ובזה פירש הפסוק (משלי כב ב) 'עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה', כלומר, שהקב"ה מסבב שעשיר ורש יפגשו, כדי שעל ידי כן יתן צדקה ויגרום ליחוד שם הוי"ה.

יקדים לתת צדקה קודם שיבקש העני מדברי רבינו הארי" ז"ל שפירש

כסף המשכן מבני ישראל בדווקא

רוחני משמש לחטא ועוון, על דרך שהחמירה תורה מאוד שלא יעבדו ישראל עבודה זרה, ופירש האלשיך הקדוש ע"ה (לעיל כ ה) שנשמת ישראל היא 'חלק אלוה ממעל' (איוב לא ב), בבחינת 'חלקי ה' אמרה נפשי' (איכה ג כד), וכשמכניע את נשמתו הקדושה לעבודה זרה, הרי הוא כביכול כופה על המלך שישתחווה לפני אחד מעבדיו. וזהו שכתוב 'אנכי ה' אלקיך וגו', לא יהיה לך אלהים אחרים, כיון שאנכי 'אלקיך' וייחדתי שמי עליך ביותר, לכן צריך להיזהר ביותר שלא לעבוד אחר זולתו וכו', שלא יעבדו כביכול בנשמה שהיא חלק ה' יתברך.

כטעם זה הטעים מו"ר אבי, שכדי שלא יבואו להשתמש במעשה ניסים שבו ניכר ביותר שמו יתברך, ואם היו לוקחים ישראל ממעשה ניסים לעגל היה זה חמור ביותר. לפיכך לא ירד הזהב מן השמים, והביאו ישראל משלהם, ואז כשהביאו זהב לחטא העגל היה זה פחות חמור מאילו היה נעשה במעשה ניסים.

אם לא היה נעשה מתרומתם של ישראל לא היה בכוחו לכפר עליהם, והיו נידונים לכליה חלילה וחס, מבלי אפשרות שיכפר עליהם חורבן הבית, לכך רצה ה' יתברך שיבנה משל ישראל דווקא, כדי שיוכל להתמשכן בעונותיהם וישפוך חמתו על עצים ואבנים ולא על ישראל.

שלא ישתמשו במעשה ניסים לחטא העגל

טעם נפלא שמעתי ממו"ר אבי הקדוש ע"ה לבאר מדוע לא ירד עם המן מן העננים זהב לעבודת המשכן, כי גלוי וידוע לפניו יתברך שעתידיים לחטוא ח"ו בעגל, ואם היה יורד זהב מן השמים היו מביאים ממנו גם לעשיית העגל, ולא היה רצון לפניו שזהב הבא במעשה ניסים ישמש לחטא העגל. וכי תקשה מה זה משנה אם זה מגיע במעשה ניסים או מבני ישראל עצמם, הלא בכל מקרה זה דבר אסור וחמור כל עניינו של עגל הזהב. אלא, כי חומרה יתירה יש בכך שדבר

אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתֵמָם זָהָב וְכֶסֶף וְנִחְשֶׁת (כה ג). התורה מאריכה מאוד בכל ענין המשכן וכליו שיהיה הכל מתרומותיהם של בני ישראל, וצריך להבין, הרי העולם ומלואו לה' המה, וגם 'לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות' (חגי ב ח), ולכאורה כמו שגילה הקב"ה למשה באהלו מחצב של סנפירינן לצורך הלוחות, וכן מצינו שהאבנים הטובות לאפוד ולחושן באו עם ענני השמים, מדוע אם כן לא הגיעו משמים אוצרות של כסף וזהב וכל הנצרך לבנין המשכן.

כוח הכפרה מתרומת בני ישראל

פירש הרה"ק בעל ישמח משה ע"ה שבמשכן היה כוח מיוחד לכפר על ישראל, וכיון שנחרב המקדש נמחלו בכך עונותיהם של ישראל, כמו שדרשו חז"ל (שמו"ר נא ג) על כפל הכתוב (להלן לח כא) 'משכן משכן', לומר שנתמשכן שתי פעמים בשביל עונותיהם של ישראל, וכוח הכפרה שבמשכן שורשו מכך שכל עשייתו הייתה מממונם של ישראל, לפיכך

התורה נצחית ובכל הדורות יכול כל אחד לבנות משכן ומקדש

וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם (כה ח). מפסוק זה למדו רבותינו ע"ה מה גדלו ועצמו מעשי איש מישראל בקיום התורה והמצוות, שבאמצעותם זוכה להשרות שכינת כבודו יתברך בעולם הזה, וכאמרו 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' שכאשר יהודי מכין את ההכנות הנדרשות ועושה מקדש לה', זוכה לנאמר אחריו 'ושכנתי בתוכם'.

הנה ידוע **מהבעל שם טוב הקדוש ע"ה** ותלמידיו, כי התורה הינה נצחית ולא נאמרה לדור מסוים אלא נוהגת לדורי דורות בכל אחד מישראל, אם כך יש לנו להבין כיצד מקיימים מצוה זו של 'ועשו לי מקדש' בימינו אנו כאשר אין בית המקדש קיים.

קדושת המשכן והמקדש מכוח הקדושה שבבני ישראל

תחילה לכל חובה עלינו להביא ולדעת את אשר כתב **האלשיך הקדוש ע"ה** (פרק לא), וזה לשון קדשו: **שהמשכן אין השראת שכינה בו מצד עצמו כי אם באדם**, כמה דאת אמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', כי 'בתוכו' לא נאמר אלא 'בתוכם', שהוא כי **היכל ה' הוא האדם וממנו יתפשט אל המשכן**.

עיקר השראת השכינה בתחתונים הוא באדם הנקרא 'עולם קטן'

ויש לבאר דבריו הכי צד יתכן לו לאדם להכין כלי הקודש בתוככי עצמו שבאמצעותם תשרה השכינה, הרי בבניין המשכן והמקדש נאמרו דברים הרבה שרק ע"י עשייתם באה השכינה ושורה בתוכם, אם כן האם יתכן שבהכנת האדם נפשו רוחו ונשמתו תבוא השכינה לשרות בו.

לשם כך יש לנו לשוב בראשונה לתכלית בריאתו של עולם. האדם הוא תכלית הבריאה ולכן נברא לאחר כל מעשי בראשית כדי שיקבל כוחות כולם ויסיעוהו כולם לעבוד את בוראו. ולכן מצינו שהאדם נקרא עולם קטן, וכמו שבעולם נמצאת הקדושה בקודש הקדשים כך בכל אדם יכולה שתהיה השראת השכינה בקרבו במוחו וליבו שהם ההיכל וקודש הקדשים, וכמו שכתב **השל"ה הקדוש** (שער האותיות אות למ"ד ב): **צריך הלב להיות תמיד קודש קדשים שישירה בו השכינה**, כמו שכתוב 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', לא אמר 'בתוכו' אלא 'בתוכם', דהיינו בקודש קדשים שהוא הלב, כי כפי התעוררות הלב בא התפשטות לכל המדות והנהגות. כשעושה מעשיו בכוונה זו להשרות

שכינתו בתוכנו הרי שהוא מקיים כל הבריאה וכל תכלית בריאת העולמות שהיא מה שאמרו רבותינו ז"ל (תנחומא נשא טז): 'נתאוהו שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים'. וכך ביאר **האלשיך** בפרשת אמור (פכ"ג): הוקשה לרבותינו ז"ל מה ראה יתברך לעשות עולם גשמי ועכור בארץ הלזו. על כן אמרו כי לא מהארץ עשה עיקר, כי מה הארץ, והאמנם ישב אלקים על הארץ, אך כל כונתו לא הייתה רק על בני אדם גם בני איש, כי חלק ה' נפשם, ובקיימם תורה ומצוות יזדככו ויתלבנו עד מושב אלקים יהיו. וזהו מתק לשונם באומרו 'נתאוהו שתהיה לו דירה בתחתונים', ולא אמרו 'בארץ', כי על בני אדם שוכני ארץ אשר תחתונים המה כיוונו שבשבילם נברא העולם.

בני ישראל מוכנים לקדושה בעצמותם

והנה בני ישראל הוכנו לכך בעצמותם שכן מלאים הם בפנימיותם שמות קדושים, כפי שנרמז בפסוק (לעיל א א) 'ואלה שמות בני ישראל', לומר ששמות הקודש מצויים בתוכם. לפיכך מצינו שבכוח קדושת האדם לברוא מלאכים קדושים, ובכל מצוה שמקיים בורא ממנה מלאכים קדושים, וכן כל דיבור והבל קדושה היוצא מפי האדם נברא ממנו מלאך קדוש, ואפילו מחשבה טובה נברא ממנה מלאך טוב.

ועיקר הקדושה היא בעשיית המצוות בשלימות הנדרשת להם, מעשה דיבור ומחשבה, שהרי כל מצוה כוללת גם מחשבה גם דיבור וגם מעשה, וכשמשלים כל חלקי המצוה נבראים שלושה מלאכים קדושים, וזו אפוא ההוכחה כי האדם יש בפנימיותו קדושה ובכוחו לברוא מלאכים קדושים.

וכפי גילוי הקדושה באדם כך זוכה להכין בקרבו מקום משכן להשראת השכינה, ולקיים בעצמו את המצוה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שעל ידי קידוש רמ"ח איברים בקיום המצוות זוכים ל'ושכנתי בתוכם' בתוך בני ישראל ממש, כלשונו של האלשיך שהובא לעיל: שהמשכן אין השראת שכינה בו מצד עצמו, כי אם באדם, כמה דאת אמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', כי 'בתוכו' לא נאמר אלא 'בתוכם', שהוא כי היכל ה' הוא האדם וממנו יתפשט אל המשכן.

האבות הקדושים קידשו עצמם בשלימות והם השרו השכינה בארץ

בראשונה יצאה מן הכח אל הפועל קדושה עצומה זו בשלימות ע"י אבות האומה אבותינו הקדושים ע"ה, כפי שרש"י הקדוש כתב בשירת הים (לעיל טו ב): 'אלקי אבי' לא אני תחילת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי. דהנה אבותינו הקדושים היו קדושים בתכלית והשכינה השכינה בארץ וכל עליהם קדושת השכינה שנעשו רגלי המרכבה הקדושה כמאמרם ז"ל במדרש (ב"ר מז ו) 'האבות הן הן המרכבה'.

ופירוש הענין, שהאבות קדשו את כל איבריהם עד שהיה גופם מקום משכן לשכינה, כדברי **הרמב"ם ע"ה** (מו"נ ח"ג פנ"א): ולא היו מסיחים דעתם מדביקות ה' יתברך כל ימי חייהם, וגם כשהיו עוסקים במשא ומתן כהנהגת בני אדם, לא היו עושים מעשיהם אלא באיברי הגוף, אבל במחשבתם ובדעתם לא יסורו לפני ה', ולכן זכו שיכרות ברית להם ולזרעם אחריהם.

כן נרמז הדבר בפסוק (בראשית כא ח) 'ויגדל הילד וגו' ויעש אברהם משתה גדול', 'גדול' רמז להשראת השכינה שהייתה עמם במשתה כשם שבית המקדש נקרא 'הבית הגדול', וכל כך הזדככו איבריהם וגידיהם עד שהיו רמ"ח איברים ושס"ה גידים מלמדים אותם כל תרי"ג מצוות.

בית המקדש לא נבנה בימי האבות שהם עצמם היו בבחי' בית המקדש

צא והבן מה שהקשה **מו"ר זקני אביר יעקב ע"ה** בספרו **דורש טוב** (דרוש א לנפטרים) מדוע לא נבנה בית המקדש בימי האבות הקדושים, והרי עיקר השראת השכינה בשלימות הייתה עם האבות לרוב דבקותם בה' יתברך, ומי ראוי יותר מהם לבנות בית לשם ה' להשרות שכינתו בתחתונים.

אלא ביאר **אביר יעקב ע"ה** על פי דברי **אלשיך הקדוש** האמורים, כי באמת עיקר השראת השכינה בתחתונים היא באדם עצמו, שכפי הזדככות החומר זוכה להשרות השכינה בקרבו ממש, אכן האבות לסיבת היותם מרכבה שבשלמות לקדושה העליונה, לא היה צורך שיבנו בית מיוחד להשראת השכינה, והיו הם בעצמם מכוון להתגלות השכינה בעולם, אבל הדורות המאוחרים שלא זכו להכין עצמם להשראת השכינה בשלמות, הוכרחו לבנות בית גשמי שתשרה השכינה בקרבו.

יצא לאור ע"י מוסד אור לישראלים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממוסד אור לישראלים

